

Shahina JO'RAYEVA,
O'zDJTU tadqiqotchisi
E-mail: Shahina7799@mail.ru
Tel: (91)0098689

S.f.n. Z.T.Zamonov taqrizi asosida

GLOBAL ENVIRONMENTAL ISSUES AND COOPERATION BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND THE CENTRAL ASIAN COUNTRIES

Annotation

The scope of the European Union's international environmental policy is expanding. In particular, cooperation with the countries of Central Asia is being strengthened. This is of particular importance in the context of increasing risks of global environmental processes. The EU has taken a number of decisions to improve environmental conditions in Central Asia until 2050, providing technical assistance in studying climate change and water issues. Taking into account the characteristics of the countries of the region and the natural conditions of their needs, they provide practical assistance and appropriate financing measures. The article analyzes these and a number of other aspects of cooperation.

Key words: Communication, interest, indicative, region, program, strategy, integration, natural environment, infrastructure, energy, security, consensus.

ГЛОБАЛЬНЫЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И СОТРУДНИЧЕСТВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА СО СТРАНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Аннотация

Масштабы международной политики Европейского Союза в области экологии расширяются. В частности, укрепляется сотрудничество со странами Центральной Азии. Это приобретает особое значение в условиях повышения рисков глобальных экологических процессов. ЕС принял ряд решений по улучшению экологических условий в Центральной Азии до 2050 года, предоставляя техническую помощь в изучении изменения климата и водных проблем. Учитывая особенности стран региона, естественные условия их потребностей, они оказывают практическую помощь и соответствующие меры финансирования. В статье анализируются эти и ряд других аспектов сотрудничества.

Ключевые слова: Коммуникация, интерес, индикатив, регион, программа, стратегия, интеграция, природная среда, инфраструктура, энергетика, безопасность, консенсус.

GLOBAL EKOLOGIK MUAMMOLAR VA YEVROPA ITTIFOQINING MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI BILAN HAMKORLIGI

Annotatsiya

Yevropa Ittifoqi ekologiya sohasidagi xalqaro siyosatining ko'lamini tobora oshib bormoqda. Jumladan, Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorligi mustahkamlanmoqda. Global ekologik jarayonlar xavfi oshib borayotgan bir sharoitda bu alohida ahamiyatga ega. Y'ning 2050 yilga qadar Markaziy Osiyo ekologik sharoitini yaxshilash, iqlim o'zgarishi va suv muammolarini o'rganish borasida texnik ko'mak berish masalalariga doir bir qator qarorlar qabul qilindi. Mintaqadagi mamlakatlar xususiyatlarini, ehtiyojlari tabiiy sharoitidan kelib chiqib amaliy yordam berish, tegishli miqdorda moliyalashtirish choralarini ko'rmoqda. Maqolada hamkorlikning ushbu va bir qator boshqa jihatlarini tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Kommunikatsiya, manfaat, indikativ, mintaqa, dastur, strategiya, integratsiya, tabiiy muhit, infratuzilma, energetika, xavfsizlik konsensus.

Kirish. Yevropa Ittifoqining tashqi siyosat ko'lamini g'oyat keng qamrovli bo'lib, dunyoning deyarli barcha mintaqalarini qamrab oladi. Markaziy Osiyoga nisbatan strategik munosabati Yevropa Ittifoqi Vazirlar Kengashi va Yevropa Komissiyasi tomonidan qabul qilingan bir qator hujjatlarda o'z aksini topgan.

Yevropa Ittifoqi Komissiyasi o'zining "Markaziy Osiyoning yangi mustaqil davlatlar bilan aloqalar to'g'risidagi Kommunikatsiya" s'ida, bu haqda alohida to'xtalib o'tadi. Kommunikatsiyada Ittifoq Markaziy Osiyoda muhim manfaatlarga ega. Bu manfaatlar ham iqtisodiy, ham geosiyosiy ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, mazkur mintaqani xizmatlar, turli jihozlar, sarmoya kapitallari bilan ta'minlab turuvchi Yevropa Ittifoqi ham ayni vaqtda, mintaqadan chiquvchi energiya mahsulotlarining sezilarli imkoniyatlarga ega bo'lgan iste'molchisidir. Bu hududda energetika sektorining rivojlanishidan alohida manfaatdorligi qayd etiladi.

Mavzuga oid manbalar tahlili. Ekologik inqirozlarni o'rganish, ayniqsa, XX asrda ilm-fanning jiddiy muammosiga aylandi. Chunki bu davrga kelib insoniyatning atrof-muhitga bo'lgan antropologik ta'siri yaqqol namoyon bo'la boshladi. Jamiyat, inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy-gumanitar fanlarning tadqiqot obyektiga aylandi. Xususan, M. Haydegger, O. Shpengler, N. Berdyayev, F. Fukuyama, P. Byukennen, G. Kissenjer asarlarida ekologik inqirozning ijtimoiy-siyosiy mohiyati, insoniyat atrof-muhitni himoya qilish barqaror taraqqiyotining muhim omili sifatidagi jihatlarini chuqur tadqiq etilgan.

Yevropa tomonidan 2002-yil 30-oktyabrda qabul qilingan yana bir hujjat "Markaziy Osiyo uchun 2002-2006 yillar strategik hujjati va 2002-2004 yillar uchun Indikativ dasturi" deb ataladi. Kengashning 99/2000-sonli reglamenti ("Council Regulation (EC, EURATOM), No 99/2000 of 29 December 1999 concerning the provision of assistance to the partner States in Eastern Europe and Central Asia") unga huquqiy asos bo'lib xizmat qilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Markaziy Osiyo uchun 2002-2006 yillar strategik hujjati va 2002-2004 yillar uchun Indikativ dasturi Kommunikatsiyaning asosiy qismi olti yo'nalishdan iborat. Jumladan, Yevropa Ittifoqi/Yevropa hamjamiyatlarining hamkorlikdan ko'zlangan maqsadlari, Markaziy Osiyo siyosiy kalendari, Mintaqadagi vaziyatning tahlili, mintaqa davlatlari bilan YI olib borgan va borayotgan hamkorlik va donorlarning faoliyati, Hozirgi vaziyatda Y'ning Markaziy Osiyoga qaratilgan strategiyasi va nihoyat, Markaziy Osiyo bo'yicha 2008—2015-yillar uchun indikativ dastur.

Ushbu hujjatning dastlabki ikki qismida Y'ning Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorlikdan ko'zlangan maqsadlari hamda ushbu mintaqa davlatlarida yuz berayotgan siyosiy o'zgarishlar bayon qilinadi. Shu bilan birga, ushbu hujjatning asosiy

qismi mintaqaga Yevropa tomonidan texnik yordam berish jarayonida qo'lg'a kiritilgan tajriba va saboqlarni qayd etishga hamda Markaziy Osiyo davlatlariga boshqa donorlar tomonidan berilayotgan yordam dasturlarini inobatga olgan holda texnik yordam ko'rsatishning yangi strategiyasini bayon qilishga qaratilgan.

Kommunikatsiyaning o'ziga xos tomonlaridan biri shundaki, unda Markaziy Osiyoga yagona bir mintaq sifatida yondashuv ustuvorlik qiladi. Misol uchun, hujjatda mazkur mintaq davlatlari bir-biridan farq qilsa-da, ularning oldida deyarli bir xil va umumiy vazifalar turganligiga bir necha bor urg'u berib o'tilgan.

Bundan tashqari, YI tomonidan ko'rsatilayotgan texnik yordam sezilarli darajada katta bo'lsada (hujjatda keltirilishicha, o'tgan o'n yil mobaynida YI Markaziy Osiyo davlatlariga hammasi bo'lib 994,4 million yevro miqdorida yordam ko'rsatgan), uni amalda boshqa donorlar tomonidan ko'rsatilayotgan yordam oldida yaqqolroq namoyon qilinmagani e'tirof etiladi. Ularning xulosalariga ko'ra, Yevropa tomonidan ko'rsatilayotgan yordam boshqa donorlar yordami bilan birgalikda ko'proq samara berishi mumkin. Ta'sis dasturlari orqali shu kungacha ko'rsatilgan yordam endilikda aniqroq maqsad sari yo'naltirilishi kerak va sherik davlatning ehtiyojlariga manzilli sarflangan bo'lishi lozim.

Mintaqaviy darajada asosiy e'tibor davlatlar orasida yaqin qo'shniçilik prinsiplariga mos ravishda hamkorlikni qo'llab-quvvatlash va bunda YI strategik manfaatlariga ega bo'lgan sohalarda (transport va energetika infratuzilmalari, tabiiy zahiralardan oqilona va samarali foydalanish, tabiiy muhitni himoya qilish bo'yicha xalqaro hujjatlarni implementatsiya qilish, adolat va ichki ishlar) alohida o'rin tutishi ta'kidlab o'tilgan.

Davlatlar darajasida iqtisodni jahon hamjamiyatiga integratsiya qilishga, iqtisodiy islohotlar va savdo-sotiqni erkinlashtirish sohalariga alohida e'tibor qaratilgan. Bundan tashqari, ta'lim sohasi, ayniqsa, oliy va umumiy hamda kasb-hunar ta'limi, tibbiy xizmat alohida e'tiborga, amaliy yordamga muhtojligi qayd etilgan.

Keyingi eng muhim sohalardan biri sifatida qashshoqlikni kamaytirish vazifasi ko'rsatib o'tilgan. Ushbu sohadagi yordam dasturi asosan mintaqaning ijtimoiy vaziyat ancha qaltis bo'lgan hududlarida, xususan, aholi zich joylashgan Farg'ona viloyatida bir qator loyihalarni amalga oshirishni ko'zda tutadi.

Strategiya bo'yicha hujjatga ilova qilingan Indikativ dasturda shu uchta vazifa: "mintaqaviy hamkorlik", "davlatlar darajasida amalga oshirilayotgan dasturlarni ehtiyoj yuqori bo'lgan mintaqalarga qaratish" va "ijtimoiy tang ahvoldagi aholiga mo'ljallangan qashshoqlikni kamaytirish loyihalari"ga aniq va batafsil izoh berilib, ularning amalda bajarilishi va kutilayotgan natijalar bayon etilgan. Ushbu vazifalarni bajarish bilan bevosita bog'liq bo'lgan aniq maqsadlar bayon etilgan. Masalan, asosiy vazifalardan biri sifatida davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlarni qo'llab-quvvatlash belgilangan.

Kommunikatsiya 2008–2015 yillarda amalga oshirilishi ko'zda tutilgan Indikativ dastur uchun jami 150 million yevro ajratilgani ko'rsatilgan. Markaziy Osiyo davlatlarining beshtasi uchun mo'ljallangan ushbu texnik yordam budjetining eng katta qismi O'zbekistonga ajratilgan. O'zbekiston va qolgan boshqa to'rtta davlatlarning ulushi quyidagicha belgilangan: Qozog'iston 19 million yevro, Qirg'iziston 13 million yevro, Tojikiston 13 million yevro, Turkmaniston 6 million yevro, O'zbekiston 29 million yevro. Jami 150 million yevro.

Tahlil va natijalar. "Markaziy Osiyo uchun 2008-2012 yillar strategik hujjati va 2008-2010 Indikativ dasturi" deb nomlanuvchi ushbu hujjat YI va Markaziy Osiyo davlatlari orasidagi munosabatlarda vujudga kelgan yangicha vaziyatni inobatga olib mintaq davlatlariga texnik yordam ko'rsatish uchun ishlab chiqilgan strategik dastur hisoblanadi. Aytish joizki, mazkur hujjatning amal qilish muddati tugashi bilanoq Yevropa tomoni keyingi davr uchun yangi hujjatni tayyorlab, amalga tatbiq qilgan. YIning Yangi Strategiyasi Yevropa tomonining 2021-2027 yillarga mo'ljallangan yordam dasturini o'z ichiga oladi.

Yangi hujjatning yuqorida tahlil qilingan oldingi hujjatdan farqi uning nomlanishidanoq ko'rinib turadi. Yangi hujjat "Yevropa hamjamiyatining Markaziy Osiyoga yordam ko'rsatish bo'yicha 2021-2027 yillar uchun mintaqaviy strategiyasi" deb nomlanadi.

Markaziy Osiyo uchun Yevropa tomonidan ishlab chiqilgan mintaqaviy muloqot ham YI hamda MO davlatlari bilan mintaqaviy va ikki tomonlama aloqalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Markaziy Osiyo bilan hamkorlik strategiyasi Kengash, Komissiya va Yevropa Parlamenti tomonidan 2005 yil dekabrda e'lon qilingan "Rivojlanish bo'yicha Yevropa konsensusi" hamda Rossiya bilan yo'lga qo'yilayotgan "to'rt umumiy makon" maqsad va vazifalaridan kelib chiqadigan vaziyatni ham inobatga olgan. Shuningdek, YI tomonidan MO uchun ajratiladigan moliyaviy yordam miqdori oshirilib, 750 million yevroga yetishi ko'zda tutiladi. Bunda yordamning asosiy qismi – 70% ikki tomonlama loyihalarga jalb qilinadi.

YIning Markaziy Osiyoga doir siyosiy strategiyasi har ikki mintaq uchun ahamiyatli. Markaziy Osiyoga bunday keng miqyosli yondashuv Yevropa tomonidan birinchi marotaba ilgari surilmoqda. Bu uzoq kelajakka qaratilgan siyosatdir. U "XXI asrda, globallashuv shart-sharoitlarida YIning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan sifat jihatidan yangicha sherikçilik munosabatlarning vaqti kelgani"ni bildiradi.

Xulosa. YIning Markaziy Osiyo davlatlari bilan imzolangan shartnomalari to'liq amalga oshirilishi kerak. Buning uchun YIning Markaziy Osiyoga oldingiga nisbatan faolroq yondashuvi zarurligi aytilmoqda. Mintaqa mamlakatlarining har birida Yevropa Komissiyasining vakolatxonalarini ochilishiga kelishib olingan.

Yevropai Ittifoqining Markaziy Osiyo davlatlari bilan integratsiyalashuvii evolyusiyasi va dinamikasii zamonaviy siyosiy jarayonlarning imuhim yo'nalishiga aylangan. Global iqlim o'zgarishi muammosi, uning Markaziy Osiyo mintaqasiga salbiy ta'sirini kamaytirish Yevropa Ittifoqi ekosiyosatining tarkibiy qismiga aylangan. YIning Markaziy Osiyo davlatlari bilan bo'lgan aloqalari yuqorida keltirib o'tilgan rasmiy hujjatlar asosida yanada yangicha muhimroq tus oladi. Natijada esa Markaziy Osiyo mintaqasidagi ijtimoiy, iqtisodiy, ekologik muammolar bir muncha muvozanatga keladi. Bu orqali esa har ikkala mintaqada umumsayyoraviy muammolarga ham asta-sekinlik bilan yechim topiladi va bu borada Yevropa Ittifoqi qat'iy siyosiy irodasini namoyon etadi.

ADABIYOTLAR

1. "Central Asia: Regional Strategy Paper 2002-2006 & Indicative Programme 2002-2004", 6.2 Track 2: Regional support for programmes implemented at national level/ b) Specific objectives. P.25.
2. "Central Asia: Regional Strategy Paper 2002-2006 & Indicative Programme 2002-2004", 6.2 Track 2: Regional support for programmes implemented at national level/ b) Description of programmes. P.25.
3. "Central Asia: Regional Strategy Paper 2002-2006 & Indicative Programme 2002-2004", 6.4 Indicative Budget. Table 5. P.31.

4. European Community Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the period 2021-2027
https://eeas.europa.eu/eeas/основы-сотрудничества-ес-центральная-азия_ru
5. European Community Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the period 2007-2013/ Executive summary. P.3.
6. Регламент Совета от 7 мая 1990 г. об учреждении европейского агентства по окружающей среде и европейской сети информации и наблюдения за окружающей средой (1210/90/ ЕЭС).
7. <https://carecесо.org/main/news/EU-CA-partnership/>
8. Xalqaro shartnomalar Byulleteni. 2009. — № 5.
9. Пособие для вузов «Региональная характеристика мира»
http://www.ereading.ws/chapter.php/127766/81/Максakovskiii_Geograficheskaya_kartina_mira_Posobie_dlya_vuzov_Kn._II_Regional'naya_harakteristika_mira.
10. <http://www.greensolvation.org>.